
Vandrefalk i Buskerud 2008

Utbredelse og
hekkestatus i fylket

Tore Gunnarsen

Desember 2008

Sammendrag

Rapporten sammenfatter resultatene fra feltarbeid med vandrefalk i Buskerud 2008. Kartlegging av bestandsstørrelse og reproduksjonsresultater har vært overordnede arbeidsområder. Bidragsytere har i hovedsak vært deltakere av den i 2008 nystartede rovfuglgruppa i Naturvernforbundet i Buskerud. Disse personene har sin bakgrunn fra Norsk Ornitologisk Forening og Naturvernforbundet i Buskerud.

Det ble i Buskerud funnet 35 territorielle par i 2008 mot 29 par i 2006. I tillegg var det en tidligere etablert hekkeplass hvor det kun var en falk til stede. I alt foreligger det nå 43 lokaliteter i Buskerud hvor vandrefalkpar har etablert seg i perioden 1985-2008.

Totalt har vi kunnet registrere at 26 par med vellykket hekking har produsert 52 flyvedyktige unger i Buskerud i 2008. Dette er et snitt på kun 2,0 unger pr. vellykket hekking, mens det normale har ligget på ca. 2,4 de siste årene.

Det ble funnet hele åtte nye lokasjoner dette året. Av disse nyetableringene ligger sju langs Hallingdalsvassdraget mens ett er langs Numedalslågen.

Det har blitt kjørt i underkant av 10.000 km i forbindelse med kartleggingen. Noe estimat på antall felttimer foreligger ikke.

Rapporten er utgitt av:

Naturvernforbundet i Buskerud (NiB)
Åssideveien, 3322 Darbu
Fylkessekretær Per Ø. Klunderud
Tlf. 32 75 05 04, e-post: pedrokl@online.no

INNHold

1. Innledning.....	4
2. Materiale og metode.....	4
3. Resultater.....	5
4. Trusler.....	9
5. Takksigelser.....	10
Appendix.....	12

Vandrefalk i Buskerud 2008

1. Innledning

Prosjekt Vandrefalk Sørøst-Norge ble startet i 1988 og hadde som formål å undersøke forekomsten av vandrefalk (*Falco peregrinus*) og legge til rette for en reetablering av arten i fylkene rundt Oslofjorden. De første forekomstene av vandrefalk ble funnet allerede i 1984 i Vestfold, mens i Buskerud ble den første paretableringen oppdaget i Lier i 1985 (Steen 1990).

Prosjekt Vandrefalk Sørøst-Norge har produsert årlige rapporter om bestandsutviklingen i vårt geografiske område. Fylkesmennene har støttet prosjektet økonomisk, og en må i dag kunne si at reetableringen av arten nå går av seg selv. En behøver ikke lenger kunstige tiltak som utsetting av ekstra falkeunger fra oppdrett i Gøteborg (Prosjekt Pilgrimsfalk) eller double-clutching hvor eggene ble tatt fra falkereirene og ruget ut i oppdrett. Falkene la da et eggkull nummer to samtidig som ungene fra oppdrettet kunne settes ut hos falker som hadde kapasitet til å ha flere unger i kullet. Resultatet var at det kunne produseres flere unger enn ved naturlig produksjon, og dette var tiltak som var meget viktig i startfasen med en liten, ustabil bestand.

Bestanden av vandrefalk i Buskerud har nå blitt så stor at samlerapportene fra Prosjekt Vandrefalk Sørøst-Norge nå ikke gir et detaljert nok bilde av forholdene i Buskerud. Denne rapporten er derfor ment å vise mer detaljerte opplysninger for fylket, men uten at stedsangivelser for de enkelte lokalitetene blir oppgitt.

Det er heller ikke kjent at det vil bli laget noen rapport fra Prosjekt Vandrefalk Sørøst-Norge for 2007. Dette gjenspeiler seg i denne rapportens diagrammer da tall for 2007 mangler.

2. Materiale og metoder

Buskerud fylke har med sine 14 930 km² et areal som krever omfattende arbeid for å kunne fastlegge utbredelse og forekomst av en art som vandrefalk. Likevel er denne arten lettere å følge opp enn andre rovfugler ved at den i vårt område kun er kjent for å benytte bratte fjellvegger for hekking. En omfattende reisevirksomhet med bil har vært nødvendig, og det har blitt kjørt i underkant av 10.000 km i årets feltsesong. Kjente og potensielle hekkevegger for vandrefalk har blitt besøkt gjennom hele hekkesesongen.

Falkene dukker normalt opp i siste halvdel av mars, men i enkelte tilfeller, bl.a. i Lier, har enkeltindivider overvintret i lokalområdet og har kunnet sitte i fjellveggen allerede ved første besøk i februar. Perioden mars-april er utvilsomt den perioden som er mest fruktbar for å lokalisere vandrefalkpar. De holder da ofte på med fluktspill og eksponerer seg tydelig i luften utenfor og over veggen.

I Buskerud begynner rugingen typisk omkring 20.-27. april. I kystnære og lavtliggende områder kan rugingen ofte starte nærmere en uke tidligere enn ved lokalitetene lengst nord i Hallingdal og Numedal. Nyetableringer kan i tillegg ofte være nærmere en uke senere ute enn hva som er tilfellet hos etablerte par.

I rugeperioden, som normalt varer 34-35 dager, er fuglene lite aktive, og det kan da ta mange timer mellom hver gang fuglene er synlige. Det er nesten utelukkende hannen som jakter i denne perioden, og han kommer da inn med byttedyr som hunnen overtar. Hannfuglen tar så over rugingen for en kortere eller lengre periode, og hunnen kan da ofte bli sett sittende i et tre eller på ei fjellhulle. Alle lokalitetene har også blitt besøkt i denne perioden, men det ble funnet lite nytt i mai måned.

Etter klekking vil hunnen ofte avsløre hekkehylla når hun lander med bytte for foring av ungene. Den første uken bruker hun mye tid på varme de nyklekkede kyllingene, men etter hvert setter hun seg mer og mer opp i trær hvor hun ofte er godt eksponert og lett å oppdage. Hunnen vil ikke begynne å jakte før ungene er 3-4 uker gamle, eller dersom næringstilgangen er så liten at hannen ikke klarer å skaffe familien nok mat.

Etter som ungene blir større, vil de vandre rundt på hekkehylla og kan da ofte observeres og telles med et teleskop fra en egnet plass i nærheten av veggen. I denne perioden var vår aktivitet stor, men også i den påfølgende tiden når ungene ble flygedyktige. De er da svært aktive med flygetrening utenfor veggen, og de blir ikke minst hørt tiggende når foreldrene kommer inn med mat.

En kan da ofte også bestemme kjønn på ungene. Hanner er visuelt påfallende mindre enn hunnene, men det er likevel vanskelig å bestemme kjønn med sikkerhet dersom alle ungene er av samme kjønn. Hvis voksne, kjønnsbestemte fugler kommer inn med mat, vil ofte ungene likevel kunne kjønnsbestemmes.

Ungene vil normalt være flygedyktige midt i juli, men kan sees i veggen fram til langt ut i august. Så sent som 17. august ble den siste lokaliteten i Buskerud funnet i 2008. Da ble to tiggende unger oppdaget sammen med en voksen hann i en fjellvegg på en til da ukjent lokalitet i Nes kommune. Det er litt usikkert om ungene ble klekt i den veggen hvor fuglene ble sett eller i en nærliggende vegg, men fuglene kunne med sikkerhet sies ikke å være fra en av våre ellers kjente lokaliteter da avstanden til nærmeste kjente hekking var stor.

Det har i 2008 ikke blitt benyttet klatrere for å undersøke antall lagte egg eller for å ringmerke ungene. Det er et svært krevende arbeid både tidsmessig og fysisk. Med så mange lokaliteter har dette blitt nedprioritert, og fokus har vært rettet mot å finne ungeproduksjon og antall etableringer.

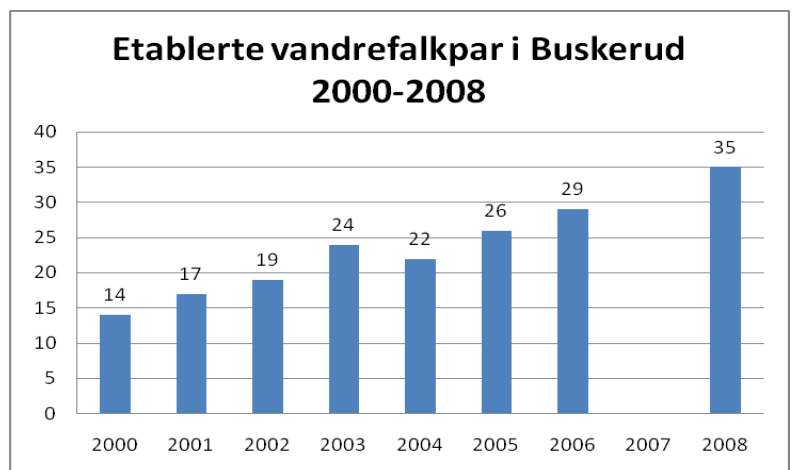
Vandrefalken har en kosmopolittisk utbredelse og kan i områder som mangler bratte bergvegger også plassere reiret sitt på bakken ute på ufremkommelige myrer. Dette er blant annet kjent fra Nord-Sverige og Sibir. Inne på de store myrområdene på Golsfjellet ble det for tre-fire år siden observert voksen vandrefalk midt i hekkesesongen. Det ble gjort undersøkelser, men det ble ikke endelig avklart om dette kunne være en lokal myrhekking eller jaktende fugler fra kjente hekkelokaliteter i Fagernesområdet i Oppland. Golsfjellet ble i 2008 ikke sjekket for denne muligheten, men dette bør følges opp senere år.

3. Resultater

Totalt har det i 2008 blitt påvist 35 territorielle par i Buskerud, mens det på en fast lokalitet kun dukket opp en enslig fugl. Hele åtte nye lokaliteter ble oppdaget dette året og i Ål kommune var det kun 1,4 km mellom to nye territorielle par. Dette var tydeligvis for nær, for det ene paret forsvant etter en tid. Selv om det ligger flere alternative vegger i nærheten, var det siden ikke mulig å finne igjen dette paret.

Figur 1

Antall territorielle par i Buskerud i perioden 2000-2008. Resultater fra tidligere år er basert på rapporter fra Prosjekt Vandrefalk Sørøst-Norge (Steen 2002, 2003, 2004, 2006, 2007, 2008).

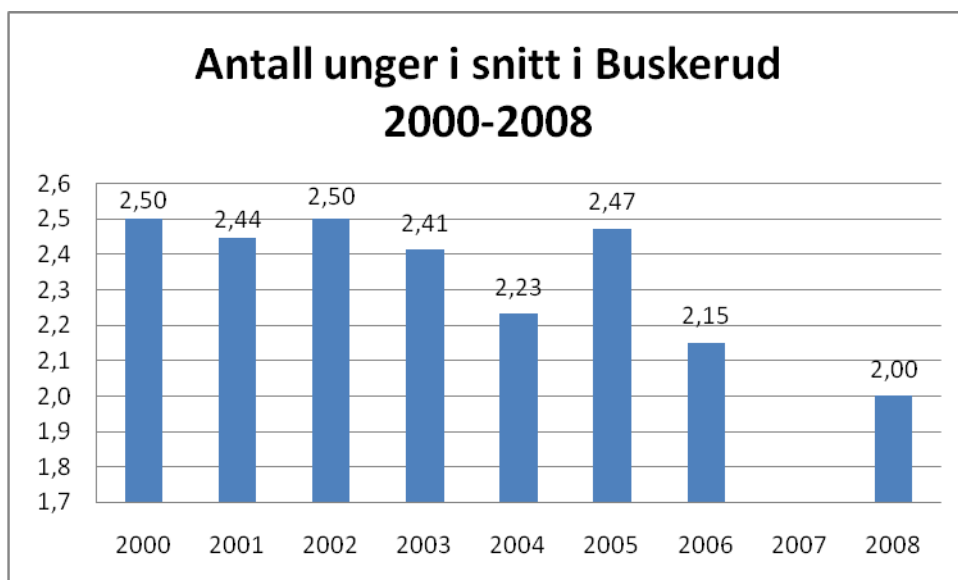

På noen av lokalitetene var det også tydelig at enkeltindivider hadde falt fra gjennom vinterhalvåret og at hekkelokaliteten ble fylt opp med nye individer. Ved en nyetablering kom hunnen inn så sent på våren at hun fysiologisk sett sannsynligvis ikke lenger var i stand til å legge egg og starte ruging. Hunnene vil normalt først være kjønnsmodne når de er to år gamle, men det ble ingen steder sett 1-årige fugler som kunne forklare mislykket egglegging. Dødsraten for voksne vandrefalker har gjennom ringmerkingstudier vist seg å være ca.

30 % pr. år. Det vil i praksis si at tilnærmet to individer pr. tre etablerte par vil skiftes ut hvert år og at det på 8-9 % av lokalitetene vil begge individene ha falt fra. Reetablering kan på lokaliteter hvor begge fuglene faller fra ofte ta både ett og to år. Bare unntaksvis dukker det opp to helt nye fugler det samme året. Det er også svært vanskelig å kunne skjønne hva som kan ha skjedd på hver enkelt lokalitet, og det er bare fugler med fargeringer som kan bevise at slike utskiftninger virkelig har skjedd.

Av de 35 parene har vi kunnet fastslå at 29 par gikk til hekking og at minst 26 par lyktes med å få unger på vingene. To av de tre som mislyktes fikk unger klekt da dun fra falkeunger ble sett på begge reirhyllene. Ingen steder var det indikasjon på forstyrrelser fra fjellklatrere, men mår kan på en lokalitet i Sigdal ha kommet inn på reirhylla. På en annen lokalitet i Ringerike er hekkehylla helt utilgjengelig for mår, men hubro hekker i en nærliggende vegg og kan ha tatt ungene på reiret. Det tredje paret kan ha fått unger på vingene, men til tross for seks besøk på stedet, er hekkeresultatet usikkert. Dette siste paret flyttet til en vegg ca. en kilometer lenger mot syd, og det tok en stund før paret ble gjenoppdaget. All felterfaring viser at det er vanskeligere og mer tidkrevende å dokumentere en mislykket hekking enn en vellykket.

De 26 parene fikk minst 52 unger på vingene, mens det i 2006 kom 43 unger på vingene (Steen 2008). Det gir i snitt 2,0 unger pr. vellykket hekking. Dette tallet er interessant da det tyder på en markert nedgang i ungeproduksjon pr. par sammenliknet med tidligere år. Det typiske har vært 2,4 unger pr. vellykket hekking.

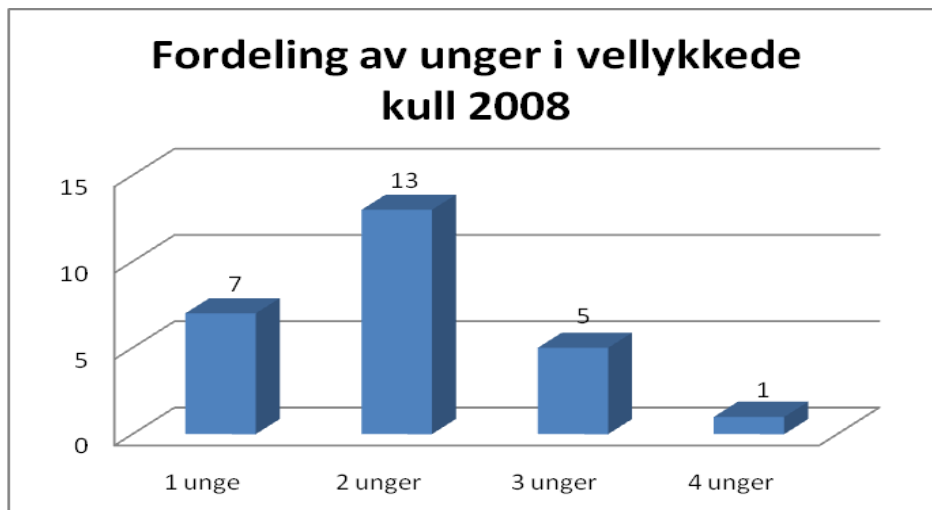

Figur 2

Antall unger produsert pr. vellykket hekking i perioden 2000-2008. Resultater fra tidligere år er basert på rapporter fra Prosjekt Vandrefalk Sørøst-Norge (Steen 2002, 2003, 2004, 2006, 2007, 2008).

En kan stille spørsmål om oppfølgingen kan ha vært mangelfull, men det er udiskutabelt at dekning og oppfølging har vært svært god i Buskerud i 2008. At alle kullstørrelsene er helt eksakte, har vi derimot ingen garanti for. Det er i noen tilfeller ofte tilfeldigheter som avgjør om man får med seg alle ungene som er ved eller i nærheten av hekkehylla, også er det antallet som blir sett flygedyktige. Enkeltlokaliteter kan likevel avvike noe fra sannheten, men ikke i noen størrelse som skulle påvirke snittverdien av betydning.

Fig. 3
Fordeling av unger av
vandrefalk pr.
vellykket kull i
Buskerud 2008.
Snittet blir 2,0 pr.
par.

Årsaken til nedgangen i snittproduksjonen kan være mange, men må i hovedsak bare betegnes som en naturlig årlig svingning. Likevel har vandrefalk-populasjonen i Buskerud blitt så stor at den etter hvert vil kunne påvirke sitt eget byttedyrgrunnlag. En viktig art er for eksempel hettemåke som har hatt en stor ekspansjon mot fjellområdene siden 1960-tallet. Påfallende er det at oversomrende hettemåker har avtatt i Hallingdalsvassdraget de siste årene. Følger en Hallingdalsvassdraget fra Hovet i Hol kommune og ned til Drammen, var det i 2008 hele 12 besatte vandrefalklokaliteter langs vassdraget. Denne tettheten av falker vil ganske sikkert ha påvirkning på blant annet antallet hettemåker som streifer langs vassdraget. Det hele vil eventuelt være å se som en naturlig utvikling for vandrefalk mot en bestand som populasjonsmessig nærmer seg stabilitet eller likevekt. Artens påvirkning på fiskemåkens utbredelse og forekomst opp mot høyfjellet vil også være et interessant tema i årene som kommer.

Sommeren 2008 var også vært spesiell med mye tørt vær i månedene mai og juni. Tørken har neppe hatt direkte påvirkning på vandrefalken, men betydningsfulle byttedyr kan ha små endringer i næringstilgang og dermed et endret forflytningsmønster. Dette kan så gjøre at de har blitt mindre eksponert for angrep av falken.

I utgangspunktet kan også redusert produksjon henge sammen med næringstilgang og fysiologisk kondisjon ved eggleggingstidspunktet. April måned var i 2008 ganske normal i Buskerud uten å være kjennetegnet med omfattende snøfall eller lave temperaturer som gjorde at vandrefalkens vanligste byttedyr fikk et forsinket eller utsatt vårtrekk. Slike momenter kan være årsaken til variasjonen i ungeproduksjonen, men kan vanskelig la seg forklare i etterkant så lenge vi ikke har telt opp antall egg eller klekte unger direkte på reirhyllene.

En skal heller ikke glemme at den bestanden av falker vi nå har fått stammer i stor grad fra en liten oppdrettstamme fra Sverige. Fare for innavlsdepresjon er til stede og det er påvist at de svenske oppdrettsfalkenes gener er dominerende i den nye norske falkebestanden (Vogt 2007).

Vandrefalken har fått en vid utbredelse i vårt fylke og finnes nå spredt fra kystnære områder og langt opp i dalførene. Det er kun i Hemsedal hvor det ennå ikke har blitt påvist noen paretablering i øvre del av fylket.

Hol hadde i 2008 en gammel lokalitet besatt, men hvor det dessverre kun dukket opp en hann. Drammen by mangler også hekkende vandrefalk. Legges forholdene til rette for det, skal en ikke se bort fra at arten for eksempel kan etablere seg på høye bygninger som Felleskjøpets silo på Holmen. Næringstilgangen er god med tanke på forekomsten av byduer, og en skal ikke lenger enn til Helsingborg på vestkysten av Sverige for nettopp å finne en slik tilsvarende etablering. Der er det satt opp en enkel hekkkasse som falkeparet årvisst benytter. Et oppmontert WEB-kamera gjør at man på Internett kan følge hekkeforløpet i falkenes hekkkasse (<http://www.kof.nu/falkarna/index.htm>).

Flest par av vandrefalk finner vi i Ringerike kommune med fem etableringer, mens kommunene Flå og Nore og Uvdal følger deretter med fire etablerte par.

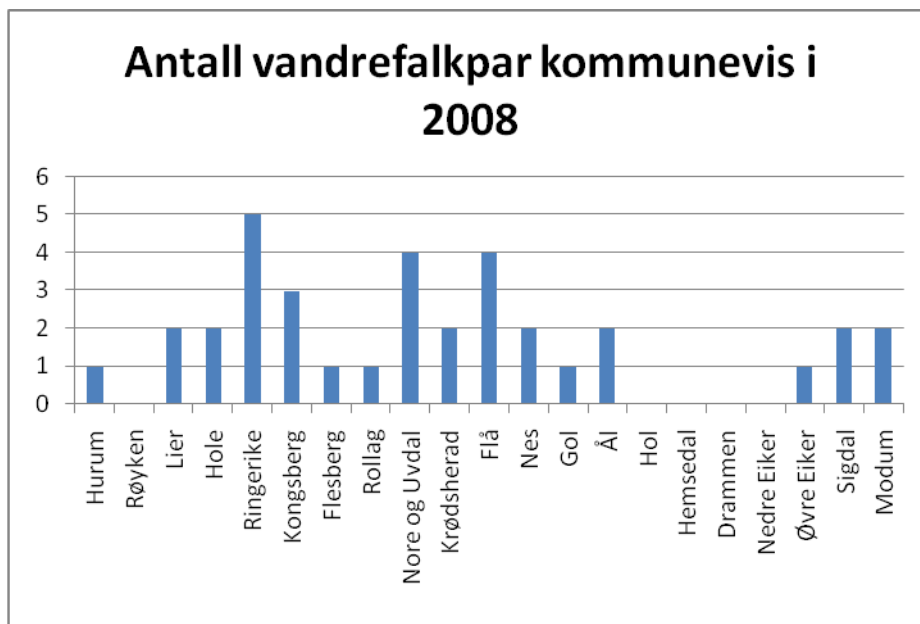

Fig. 4
Kommunevis fordeling av vandrefalkpar i Buskerud 2008.

Av årets åtte nyetableringer var hele sju lokalisert langs Hallingdalsvassdraget, mens ett par ble funnet i øvre del av Numedal. Tre av parene mislyktes i etableringen, mens de fem resterende parene produserte elleve unger (2,2 unger pr. par)

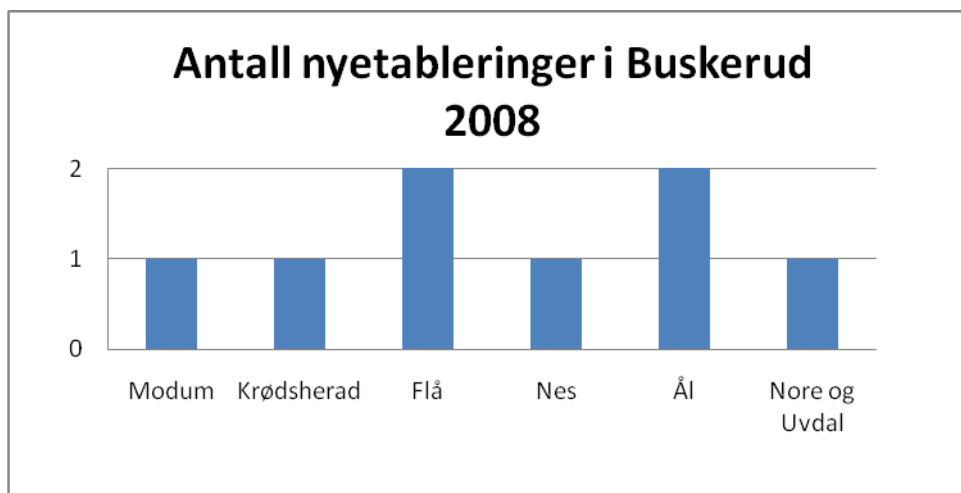

Fig. 5
Kommunevis fordeling av nyetablerte vandrefalkpar i 2008.

Påfallende er det at de fleste nyetableringer skjer i de nordligste områdene av fylket. I de sydligste områdene er de fleste potensielle hekkeberg allerede okkupert og en må regne med at videre ekspansjon i hovedsak vil skje i de indre strøkene av fylket.

Prosjekt Vandrefalk Sørøst-Norge har tidligere utført et omfattende ringmerkingsarbeid med vandrefalkunger. Denne aktiviteten har avtatt sterkt de senere årene, men fremdeles er det mange av falkene i vårt fylke som

har fargeringer på beina. Det ble ikke prioritert å avlese ringer dette året da det nå er så mange lokaliteter samt at selve arbeidet med avlesning er svært tidskrevende. En må ofte bruke kamuflasje og komme inn på under 100 meters hold av falkene. Med et godt teleskop og utrolig mye tålmodighet klarer en da kanskje å få lest av individkoden. Denne opplysningen viser eksakt hvor fuglen kommer fra, men også bare fargekombinasjonen er viktig. Den vil fortelle året fuglen er født og om den er av norsk eller svensk opprinnelse. Totalt ble beina til 30 av de 71 fuglene avlest, og 9 individer (30,0 %) hadde fargeringer på beina.

Fig.6

Antall individer med fargeringer på beina i Buskerud 2008. Totalt ble 30 av 71 individer kontrollert, 9 hadde ringer.

Andel individer med ringer			
Hanner	Ringer	4	28,6 %
	Uten	10	71,4 %
Hunner	Ringer	5	31,3 %
	Uten	11	68,8 %

Av de avleste ringene kunne en hunn på en lokalitet i Lier konstateres til å ha sin opprinnelse fra vestkysten av Sverige. Den samme fuglen hekket vellykket på samme stedet i Lier i 2005.

4. Trusler

Vandrefalk har vært en utsatt art med tanke på menneskelig påvirkning i forrige århundre. Fram til 1933 betalte staten skuddpremie på vandrefalk, og etter det tok jakt- og fiskeforeninger eller brevueforeninger på seg "ansvaret" for å opprettholde skuddpremien med bakgrunn i særinteresser i form av jakt og brevuehold.

Den største og alvorligste belastningen kom utvilsomt med bruken av pesticider og som ga som resultat at arten tilnærmet ble utryddet i hele sitt utbredelsesområde på 1950-60 tallet (Hickey 1969, Lindberg 1977, Ratcliffe 1980). Etter hvert som man skjønnte effektene av bl.a. DDT/DDE i naturen, ble stoffet forbudt brukt i Norge. Alle våre dagrovfugler og uglearter ble fredet i 1971 og etter det har gjenoppbyggingen av vandrefalkbestanden skjedd gradvis, men i en stabil, tilnærmet lineær, utvikling. Immigrasjon av falker fra en liten restpopulasjon på vestkysten av Sverige i kombinasjon med lokale forvaltningstiltak i Sverige og Norge har vært viktige bidragsytere. Prosjekt Vandrefalk Sørøst-Norge har i denne sammenheng hatt en svært viktig rolle.

All erfaring i arbeidet med vandrefalk i perioden 1988-2008 viser en ny og mer positiv trend når det gjelder folks forståelse for og respekt for at vår natur trenger artsmangfold, og at vi mennesker i større grad må akseptere at vi ikke i alle sammenhenger forstår hva som er til naturens eget beste.

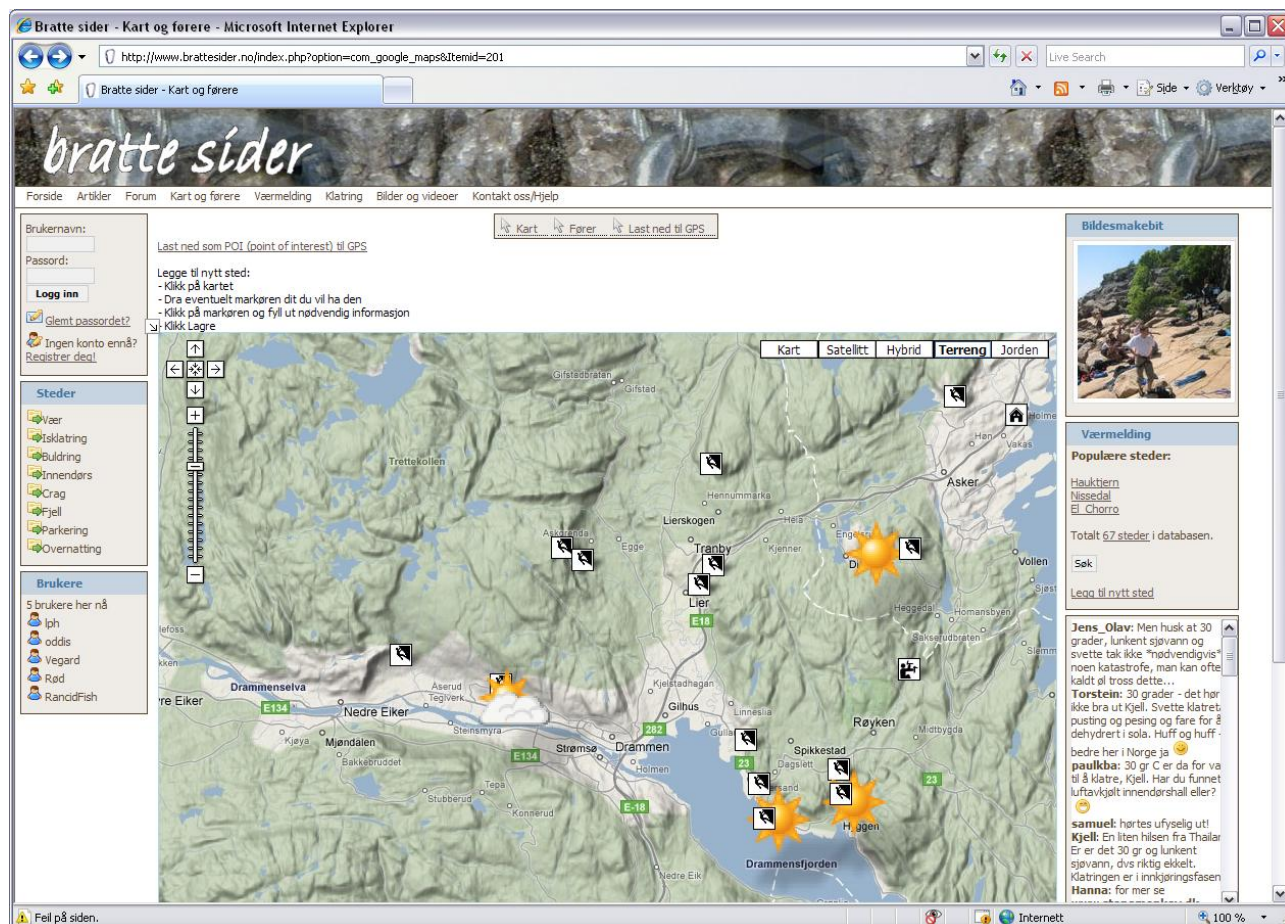
Fjellklatring er en aktivitet som har økt sterkt i Buskerud de siste par tiårene. Stadig nye bergvegger har blitt tatt i bruk av klatremiljøer fra Drammen, men også i stor grad av miljøer fra Asker, Bærum og Oslo. Det er en åpenbar konflikt mellom disse klatreaktivitetene og vandrefalkens behov for fred i ruge- og ungeperioden. Klatremiljøet i Buskerud skal ha ros for selvpålagt tilbakeholdenhet for klatring i vegger hvor det er kjent at vandrefalk hekker.

I 1990 kom det likevel til en konflikt da det skjedde aktiv klatring i hekketiden på lokaliteten B1 i Lier. Veggen ble med imponerende hastighet midlertidig fredet med ferdselsforbud. Dette skjedde gjennom Miljødepartementet med grunnlag i Viltlovens § 7 (Steen 1991). Veggen var en kjent klatrervegg og kombinasjonen med klatring er svært uheldig med soleksponerte eller avkjølte egg og unger i hekketiden. Klatringen kan pågå i timevis og med fatal utgang for falkenes hekking.

På den nevnte lokaliteten i Lier, kjent under navnet "Accadia" i klatremiljøet, klarte falkene i en årrekke å produsere unger som kom på vingene. Falkene brukte også en alternativ vegg som ligger ca. en kilometer lenger mot syd. Falkene hekket her minst tre ganger på 1990-tallet, og avtalen med klatrerne var at de ringte bl.a. undertegnede som opplyste ved klatrestart på våren om hvilken av veggene som falkene benyttet til

hekking. Dette systemet fungerte i utgangspunktet greit i det falkene fikk unger på vingene alle de tre årene, men etter år 2000 har det sannsynligvis kommet inn nye personer på denne lokaliteten og som har ødelagt de to benyttede hekkehyllene som finnes i denne lille veggen. Den beste hekkehylla har nå blitt helt ødelagt ved at en gran og en stor stein som falkene skjulte reiret sitt bak, har blitt rensket bort og er nå en hvilehylla for klatrerne på en av deres faste klatreruter.

Klatremiljøet har lagt godt til rette for interesserte, og det finnes detaljerte beskrivelser av vegger med bilder, klatreruter og førere. Et oversiktsbilde for Drammensregionen er vist under og indikerer hvor omfattende aktiviteten er.

Den spesielle fredningen i veggen "Accadia" ble opphevet i 2007, men det er tydelig at opphevingen skaper usikkerhet om retten til fri ferdsel i veggen. På et nettsted for klatrere, http://www.brattesider.no/index.php?option=com_smf&Itemid=130&topic=7129.0, har det våren 2008 vært en mildt sagt frisk debatt omkring klatring i denne veggen. Det er ingen grunn til å gå inn på selve debatten, men det helt tydelig at det er behov for å gå inn i et nærmere og mer forpliktene samarbeid med klatremiljøene. Dette for å beskytte vandrefalken mot denne typen trusler og at klatremiljøet samtidig vet at deres aktiviteter ikke medfører skade på miljøet og kanskje tilhørende dårlig omtale i mediene. En enkelt uansvarlig klatrer kan gjøre stor skade på en fremdeles truet art og samtidig kraftig skade sitt eget klatremiljøes omdømme.

5. Takksigelser

Jeg vil til slutt takke alle bidragsytere for informasjon og tips i sesongen 2008. Bidragsytere, foruten Tore Gunnarsen, har vært Torgrim Breiehagen, Lars Egil Furuseth, Per Furuseth, Thor Erik Jelstad og Arve Olsen.

En spesiell takk også til Naturvernforbundet i Buskerud som har hjulpet til med å dekke kjøreutgifter.

Litteraturliste:

- Hickey, J.J. 1969. (red.). Peregrine Falcon Populations: Their Biology and Decline. Madison, University of Wisconsin Press.
- Lindberg, P. 1977. The Peregrine Falcon in Sweden. I: Chancellor, R. D. (red.). World Conference on Birds of Prey, Wien 1975. International Council for Bird Preservation. S. 329-38.
- Ratcliffe, D. 1981. The Peregrin Falcon. T & AD Poyser. Calton
- Steen, O. Frydenlund. 1990. Rovfugler i Buskerud. Rapport nr. 1. 20s.
- Steen, O. Frydenlund. 1990. Hekkeresultater i Sørøst-Norge 1990. *Vandrefalken 1*: 11-33.
- Steen, O. Frydenlund. 2002. Prosjekt Vandrefalk Sørøst-Norge. Årsrapport 2001. 19s.
- Steen, O. Frydenlund. 2003. Vandrefalk i Sørøst-Norge og noen nabofylker i 2002. *Våre Rovdyr 17 (1)*: 4-13.
- Steen, O. Frydenlund. 2004. Vandrefalk i Sørøst-Norge og noen nabofylker i 2003. *Våre Rovdyr 18*: (1)20-25.
- Steen, O. Frydenlund. 2006. Vandrefalk i Sørøst-Norge i 2004. *Våre Rovdyr 20 (1)*: 22-25.
- Steen, O. Frydenlund. 2007. Vandrefalk i fylkene rundt Oslofjorden og tre nabofylker i 2005. *Våre Rovdyr 21 (1)*: 22-27.
- Steen, O. Frydenlund. 2008. Vandrefalkens reetablering på Sør- og Østlandet. *Vår fuglefauna 31 (2)*: 54-60.
- Vogt, Y. 2007. Vandrefalken tilbake: Oppdrettsfalkens gener vant! *Våre Rovdyr 20 (3)*: 22-27.

Appendix

Vandrefalklokaliteter i Buskerud 2008

Lokalitetsbetegnelsene fram til 2006 (B34) er de samme som har vært benyttet av Prosjekt Vandrefalk Sørøst-Norge. Senere lokalitetsbetegnelser er ikke offisielle stedsbetegnelser, men har blitt nummerert videre etter hvert som de har blitt funnet.

		35	1	29	52	Unger			
	Kommune	Par	Enslig falk	Hekking	Unger flyved.	Hann	Hunn	Ubestemt Kjønn	Besøkt (ikke komplett)
B1	Lier	X		1	4			4	11/4, 14/6, 2/7, 7/9
B2	Hole	X		1	2	1	1		19/3, 19/4, 2/5, 7,10, 29/6, 12/7
B3	Lier	0							5/4, 2/5,
B4	Rollag	0							5/4, 25/5, 5/7
B5	Hol		1						5/4, 14/5, 22/6
B6	Sigdal	X		1	0				11/5, 8/6, 10, 24/7
B7	Kongsberg	0							26/4, 26/7
B8	Sigdal	X							13/4, 8/6, 26, 31/7
B9	Hurum	X		1	1			1	9, 31/3, 2/5, 15, 30/6
B10	Ringerike	X		1	2	1	1		19/4, 7, 29/6, 12/7
B11	Lier	X		1	1	1			19/3, 10/4, 2, 31/5,2,11/7
B12	Ringerike	X		1	2			2	19/3, 19/4, 10/6, 29/6, 12/7
B13	Ringerike	X		1	1			1	6/4, 19/4, 7, 29/6, 12, 27/7
B14	Ringerike	X		1	2	1		1	6/4, 2/5, 7/6, 29/6, 12, 27/7
B15	Nes	0							4/4, 11/5,
B16	Kongsberg	X		1	2	1	1		23/3, 13,26/4, 18/5, 1, 28/6, 5, 26/7
B17	Øvre Eiker	X		1	1		1		23/3, 13/4, 26, 30/7, 6/8
B18	Modum	X		1	3			3	13/4, 8/6
B19	Hol	0							
B20	Nes	0							4, 20/4, 11, 25/5, 24/7
B21	Nore og Uvdal	X		1	3	1	2		5/4, 25/5, 5, 24/7
B22	Nore og Uvdal	X		1					5/4, 25/5, 5, 24, 30/7
B23	Gol	X		1	2		2		5/4, 11/5, 21/6,10/7
B24	Nore og Uvdal	X		1	2	1	1		5, 20/4, 11/5, 22/6, 5, 24/7
B25	Kongsberg	X		1	1		1		23/3, 13/4, 18/5, 1, 28/6, 26/7
B26	Flå	X		1	3	1	2		4/4, 21/6, 10/7
B27	Hole	X		1	2			2	19/3, 13,19/4, 2/5, 3/7
B28	Ringerike	X		1	0				6/4, 19/4, 7, 29/6, 12, 27/7
B29	Rollag	X		1	1			1	5, 13, 26/4, 29/6, 5/7
B30	Flesberg	X							13, 26/4, 18/5, 1, 28/6, 5, 31/7
B31	Nes	X		1	2	1	1		4, 20/4, 11/5, 21/6, 10/7
B32	Kongsberg	X		1	1			1	13/4, 18/5, 1, 28/6, 5, 26/7
B33	Krødsherad	X		1	3	1	2		4/4, 9/7, 24/7
B34	Flå	0							4/4, 11/5, 21/6
(B35-07)	Flå	X							4/4, 21/6, 10, 24/7, 17/8
(B36-08)	Krødsherad	X							4/4, 3/5, 20/6, 9, 24/7, 17/8
(B37-08)	Flå	X		1	2	2			4/4, 3/5, 20/6,10/7
(B38-08)	Ål	X							5/4, 11/5, 21,22/6
(B39-08)	Ål	X		1	2	1		1	5/4, 11/5, 21, 22/6,10/7
(B40-08)	Flå	X							4, 20/4, 11, 25/5, 21/6, 10, 24/7, 17/8
(B41-08)	Nore og Uvdal	X		1	3			3	25/5, 22/6, 5, 24/7
(B42-08)	Modum	X		1	2	2			13/8
(B43-08)	Nes	X		1	2	1	1		17/8
					n=26	n=14	n=12		
		35	1	29	Σ=52	16	16	20	
				Snitt:	2,00	50,0 %	50,0 %		